

**ЦАГДААГИЙН АЖИЛ-ЭРХ ЗҮЙ МЭРГЭЖЛЭЭР СУРАЛЦАГЧ НАРЫН ХАРИЛЦААНЫ УР
ЧАДВАРЫГ ГАДААД ХЭЛНИЙ СУРГАЛТААР
ТӨЛӨВШҮҮЛЭХ ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Ч.Батчимэг
ХСИС-ийн ЭЗНУС-ийн Гадаад
хэлний тэнхимийн ахлах багш

Монгол улсын иргэд хүмүүнлэг иргэний ардчилсан нийгэмд өөрийгөө бүрэн дүүрэн илрүүлэн амьдрах ажиллахад шаардагдах мэдлэг чадвар технологи, соёлыг эзэмших таатай орчин бүрдүүлэхэд боловсролын эрхэм зорилго оршино гэж боловсролын талаархи төрийн бодлогын үндсэн баримт бичигт заасан билээ. Энэхүү таатай орчинг:

- Материаллаг орчин
- Сэтгэл зүйн орчин
- Бүтээлч үйлийн орчин гэж ангилж болох юм.

Гадаад хэлний сургалтаар оюутан сонсогчдыг хөгжүүлэх тэдний ур чадварыг төлөвшүүлэхэд суралцагсдын нас хүйс, мэргэжил, дадлага тулшлага авьяас сонирхлыг нь тооцож байх нь зүйтэй.

Эндээс гадаад хэлээр харилцах бүтээлч үйлийн орчин, харилцааны ур чадвар эзэмшихэд таатай нөхцөлийг бүрдүүлэхэд дөхөм болно. Суралцагч бие хүн нь төрөлх хэл, төрсөн газар орон, үндэстэн ястны онцлог, хүн ам зүйн бодлого /эмэгтэй, эрэгтэй/, ажил мэргэжил гэсэн 5 холбоо хамаарал болох социал тогтолцоонд сурч боловсорч харилцан хөгжиж төлөвшиж байдаг.

Хүн байгаль нийгэмд болон сэтгэхүйн шинжлэх ухаантай бусад хүмүүстэй янз бүрийн орчинд байнгын ухамсартай харьцаанд харилцаж ойлголцож тэр ч бүү хэл гадаад орны орон судлал, түүх соёлыг харилцан судалж байдаг билээ. Хүн хэдий чинээ зөв харьцаа үүсгэж бусадтай боловсон харьцана тэр хэмжээгээрээ юмс үзэгдэлтэй дасан зохицож амьдардаг.

Даяаршил мэдээлэл технологийн эрчимтэй хөгжилийн зуунд гадаад хэлний тэр тусмаа англи хэлний тархац хүрээ өргөжсөөр дэлхийн олон сая хүний харилцааны чухал хэргэлүүр болсоор байгаа өнөө үед улс төр нийгэм эдийн засгийн бүхий л салбар мэргэжлээр мэдээлэл солилцож хамтран ажиллаж суралцах олон боломж нээгдээд байна.

Иймээс гадаад хэлний хичээлээр суралцагсад хэлний мэдлэгээ тасралтгүй хөгжүүлэхийн тулд хэлний мэдлэгээ өөрийн болгон харилцаандаа хэрэглэх нь чухал юм.

Их дээд сургуулийн хэлний бус мэргэжлийн ангийн оюутнуудад гадаад хэлний хичээлийг заах гол зорилго нь тодорхой хэмжээний сууь чадвар, дадалтай болсон оюутан залуучуудын ярих, бичих, унших чадварыг дээшлүүлэхэд оршино. Эдгээр нь цогцоороо харилцааны ур чадварыг төлөвшүүлнэ.

Гадаад хэлийг тухайн сонгосон мэргэжилтэйгээ холбон мэргэжлийн үг хэллэгийг эзэмшиж түүнийг ашиглан харилцах хэрэглээ болгон сурах нь ач холбогдолтой. Хуульч эрх зүйч бол нийгмийн бүхий л салбар хүрээг хамарсан хамгийн нийгэмлэг чухал мэргэжил юм гэдгийг судлаачид тогтоосон байдаг.

Энэ утгаараа хуулийн мэргэжлээр суралцаж буй оюутан сонсогчид сайн боловсон хүчин болохын зэрэгцээ мэргэжлийн өндөр мэдлэг олж авахын тулд харилцааны ур чадварыг маш сайн эзэмших хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл ямар ч хуулийн байгууллагад ажилладаг хуульч хүний өдөр тутмын ажилд харилцааны ур чадвар ихээхэн хамаардаг байна. Харилцааны ур чадварт хамаарах асуудлыг ерөнхийд нь мэдээлэх өөрийгөө илэрхийлэх ур чадвар, сэтгэн бодох ур чадвар, хоорондоо харилцах чадвар гэж хуваана. Харилцааны ур чадварт хамаарах асуудлыг ерөнхийд нь:

1. Харилцан мэдээлэх өөрийгөө илэрхийлэх ур чадвар
2. Сэтгэн бодох чадвар
3. Хоорондоо харилцах чадвар гэж хуваана.

Сургалтын явцад мэдээлэх, өөрийгөө илэрхийлэх чадвар нь:

- Суралцагсдын боловсон соёлч байх
- Уншиж анализ хийх

- Албан бичиг бие даан боловсруулах
- Бусдад ярьж илтгэх
- Бусдыг хүлээцтэй сонсох зэргээр илэрдэг.

Харин сэтгэн бодох чадвар нь:

- Суралцагсдын хичээлийн идэвхи байр сууриа хамгаалах
- Асуудалд шүүмжлэлтэй хандах
- Үзэл бодлын зөрөлдөөнийг шийдвэрлэх зэрэг хандлагаас мэдрэгддэг.

Хамт олонтой харилцах чадвар нь:

- Бусдад нөлөөлөх
- Зорилгоо тодорхойлж төлөвлөх
- Бусад хүмүүсийг идэвхижүүлэх
- Хамт олны таатай уур амьсгал бүрдүүлэх
- Бие дааж шийдвэр гаргах зэрэг ур чадвараас нь илэрдэг.

Харилцааны ур чадварыг хөгжүүлэхийн тулд эх хэл дээрээ болон гадаадын олон орны хэл дээр мэргэжлийн болоод бусад төрлийн ном унших, орон судлалын өргөн мэдээллийг солилцож мэтгэлцэж байх нь хэлний баялагаа нэмэгдүүлж харилцааны ур чадвараа хөгжүүлэхэд чухал юм.

Бусад орны туршлагыг авч үзвэл Америкийн нэгдсэн улсын нэгэн хуулийн сургуульд communications skills буюу ярианы ур чадварын хичээл 1, 2, 3, 4, 5 гэж ангилан ордог байна. Жишээ нь харилцааны ур чадвар 1 гэсэн хичээлийн зорилго нь:

- А. Суралцагчдад харилцааны сэтгэл зүйг судалж мэдэх чадвар эзэмшүүлэх. Үүнд: хүний зан төлөв, хүмүүст хандах зарчим, бусдад өөрийгөө ойлгуулах, гадаад дотоодын түншүүдтэй харилцах, ёс зүй тэдгээрийн онцлогуудыг судалж мэдэх.
- В. Суралцагчдыг мэдээлэх өөрийгөө илэрхийлэх чадварт сургах. Энэ нь өөрт хэрэгтэй материалыг уншиж гол гогцоо асуудлыг олж шүүмжлэлтэй хандаж сургах.
- С. Бичгийн хэлэнд сургах чадвар эзэмшүүлэх. Тухайлбал: өргөдөл, гомдол, протокол, байцаалт, мэдүүлэг, тушаал, шийдвэр зэрэг албан бичиг захидлыг төлөвлөх зөв алдаагүй найруулга сайтай бичих зэрэг бичгийн чадвар сургах.
- Д. Аливаа санал жүүмжлэл гаргах, шүүмжлэл болон бусдын саналыг хүлээцтэй сонсож тусган авах зэрэг чадваруудыг олгоход оршино.

Харилцааны чадвар 2 хичээл нь сэтгэн бодох чадварыг дээшлүүлэхэд чиглэгдэнэ.

Гэхчлэн харилцааны ур чадварыг хөгжүүлэх 5 ангилалтай хичээл тус бүр нь өөр өөрийн зорилготой ба харилцааны сэтгэлзүйн өвөрмөц онцлогуудыг тусгасан байдаг байна.

Харилцааны ур чадвар нь мэргэжлийн ур чадварыг тодотгож улмаар үр дүнд хүрэхэд тусалдгаараа ач холбогдолтой. Хуульч, эрх зүйч, мөрдөн байцаагч нарын дунд явуулсан судалгаанд хуулийн мэргэжлийн хүнд өдөр тутмын мэдээ тайлан, мэдүүлэг, байцаалт, өргөдөл гомдлыг үндэслэн асуудлыг шийдвэрлэх шаардлага тулгарч байдаг. Үүнд:

- ✓ Бичиж , тэмдэглэж илэрхийлэх
- ✓ Амаар илтгэж түүнийгээ хамгаалах
- ✓ Өөрийн байр сууриа илэрхийлэх, зөв хамгаалах
- ✓ Тулгарсан эсрэг үзэл санааг ойлгохын тулд бусдыг хүлээцтэй сонсох
- ✓ Маргаантай асуудлыг зохистойгоор шийдвэрлэх
- ✓ Зорилгоо тодорхойлж төлөвлөх
- ✓ Хамт олондоо нөлөөлөх
- ✓ Бусдыг идэвхижүүлэх
- ✓ Өөрөө манлайлах
- ✓ Бусдад хүндэтгэлтэй хандах
- ✓ Ажил хэрэгч байдлаар хандах
- ✓ Шударга үнэний төлөө ажиллах
- ✓ Үнэн зөвийг тогтоох зэрэг болно.

Үүнээс судалгаанд оролцон 150 гаруй хүнээс доорх үзүүлэлтүүд гарч байна. Үүнд:

- ✓ Бичиж , тэмдэглэж илэрхийлэх – 80 %
- ✓ Амаар илтгэж түүнийгээ хамгаалах -60%
- ✓ Өөрийн байр сууриа илэрхийлэх, зөв хамгаалах- 90%

- ✓ Тулгарсан эсрэг үзэл санааг ойлгохын тулд бусдыг хүлээцтэй сонсох -70%
- ✓ Маргаантай асуудлыг зохистойгоор шийдвэрлэх – 85%
- ✓ Зорилгоо тодорхойлж төлөвлөх – 95%
- ✓ Хамт олондоо нөлөөлөх 95%
- ✓ Бусдыг идэвхижүүлэх – 80%
- ✓ Өөрөө манлайлах – 90 %
- ✓ Бусдад хүндэтгэлтэй хандах – 90%
- ✓ Ажил хэрэгч байдлаар хандах – 100%
- ✓ Шударга үнэний төлөө ажиллах – 100%
- ✓ Үнэн зөвийг тогтоох - 100% гэх зэрэг байна .

Гадаад хэлний хичээлээр тухайн мэргэжлийн үг хэллэгийг эзэмшүүлэхээс гадна тухайн мэргэжлийн харилцааны хэрэгсэл талаас нь бодит хэрэглээнд судлах нь нэн чухал юм. Орчин үеийн мэдлэг мэдээллийг хурдан шуурхай хүлээн авах шилдэг арга бол аль ч салбарт ямар ч мэргэжлийн хүн дэлхийн хөгжилтэй орны болон хэрэгцээт мэдээллийн эх сурвалжийг шуурхай дамжуулдаг аль ч орны гадаад хэлийг эзэмших нь хүн бүрийн хичээл зүтгэлээс гадна харилцааны ур чадварыг хөгжүүлэх нь нэн чухал юм.

Хэл бол харилцааны хэрэглүүр мөн гэдэг утгаар гадаад хэлний сургалтыг орчин үеийн болоод ажил мэргэжилтэй холбон зохион байгуулснаар оюутан сонсогчийн харилцааны үг хэллэгийг ашиглан тухайн хэлээр харилцах чадвартай болох юм. Өнөө үед ярианы болон бичгийн соёлтой, өөрийн бодлоо зөв, товч, тодорхой ярьж, бусдад ойлгуулж ярьж сурах нь хүн бүхний хэрэгцээ болж байна.

Иймээс оюутан соногчдыг аливаа зүйлийн талаар болон гадаад орон судлалын чиглэлээр өөрийн олж авсан мэдээлэл, бодол санаа, үнэлэлт дүгнэлтээ бүрэн дүүрэн ойлгуулах, бусдын өмнө чөлөөтэй илтгэн ярьж , харьцах харилцааны болон ярианы чадварт сургах нь чухал юм.

Өмгөөлөгчид, хуульчдын өмнөө барих гол зэвсэг бол илтгэх урлаг. Учир нь харилцааны ур чадвар нь тухайн мэргэжлийн чадварыг илэрхийлэгч нь болдог ба гадаад хэлний мэдлэг нь түүний бий болгох мэдлэгийн хөшүүрэг нь болдог. Гадаад хэлний сургалтаар эзэмшиж ухаарч ойлгосон мэдлэг, туршлага хэл, сэтгэхүйн үйлд ашиглан хэл ярианы мэдлэг бүтээх хэрэглээ болгоход танин мэдэх үйл ажиллагаа чухал юм.

Энэ байдлаас үзэхэд гадаад хэлний тахимийн болон танхимийн бус үйл явц нь суралцагчдын тасралтгүй хөгжлийг бий болгож тэдний танин мэдэх үйл ажиллагааг гадаад хэлний сургалтын явцад идэвхжүүлэх боломжтой тул бие биеэс нь салгах боломжгүй байдаг харилцан уялдаа холбоотой юм.

Гадаад хэлний сургалтаар олсон мэдлэг, ухагдахуунаа хэрэгжүүлэх бие даасан танин мэдэх үйл ажиллагаа чухал шаардлагатай болсоор байна. Тухайлбал: Гадаад хэлээр илтгэх, сонсгол бэлдэх, илтгэх урлагийн арга барил эзэмших, гадаад дууны хамтлагт оролцох, дуу шүлэг тогтоох, уралдаан, тэмцээнд оролцох зэрэг үйл ажиллагаанд манай зарим суралцагсад оролцож амжилтанд хүрч гадаад хэл эзэмших танин мэдэх хэрэглээний сэдэл тэмүүлэлтэй болсоор байгаа билээ.

Гадаад хэлний сургалтаар ярианы чадварт сургах, харилцан ярилцах, давтан ярилцах, бодит байдлыг ярилцах, хэрэг явдлыг ярилцах, уншсан болон цээжилсэн зүйлийг ярилцах, зурагт үзүүлэн харж тайлбарлан ярилцах, тодорхой асуултанд хариулт авч ярилцах зэрэг харилцааны ур чадварыг төлөвшүүлэх зэрэг олон аргуудыг ашиглаж боломжтой байдаг.